

FILM IN OVERIJSEL V
grenzen aan de groei

FILM
Kennis
centrum

Het moet gezegd:
de klant is koning

In 1972 verscheen het rapport van de Club van Rome 'Grenzen aan de groei'. We moesten ons achter de oren krabben want de huidige weg was eindig, liep zelfs dood. Meerdere crises volgden maar groei bleef heilig en bleek realiseerbaar.

Enkele jaren na het verschijnen van het rapport van de Club van Rome werden de eerste filmhuizen opgericht. De bioscoopvertoning zat op dat moment in een diep dal dat nog dieper zou worden. Maar net als allerlei andere sectoren is ook de filmvertoningssector daarna stevig gegroeid. Groei is gerealiseerd en de filmhuizen groeien het hardst.

Culturele groei is in tegenstelling tot de groei uit het rapport van de Club van Rome niet schadelijk. Je zou kunnen redeneren dat geld uitgegeven aan cultuur niet besteed kan worden aan kinoknallers. Toch is het rapport nog steeds actueel. We maken ons terecht zorgen, en we proberen er van alles aan te doen, maar ook nu niet door te minderen met groeien.

Hoe is dat bij de filmhuizen? Kennen zij grenzen aan de groei? Het zijn er niet alleen meer geworden, de voorheen zelfbesturende vrije filmvertoners zijn ook geïnstitutionaliseerd. Ze zijn deel geworden van de gevestigde culturele orde en worden ook bijna als zodanig erkend. Ze noemen zich tegenwoordig filmtheater. Ook bij hun huidige businessmodellen is groei een vanzelfsprekendheid. **Het moet gezegd, de cultuurconsument staat in de rij én de klant is koning.**

Ook de kleinere filmhuizen die met minimale middelen hun filmvertoningen in en voor hun omgeving organiseren groeien. Zij hebben niet het aanzien maar wel de aantallen. Los van de opvattingen en invullingen over taak, rol of nut van de filmhuizen of die van cultuur in het algemeen, gaat het hier sec over de groei.

Filmcultuur, de cultuur met het grootste bereik en breedste deelname onder de bevolking, stond aan de wieg van de huidige beeldcultuur. Momenteel is het er gewoon een onderdeel van. Zo gewoon dat soms vergeten wordt dat het toch wel wat meer is dan dat, zowel kwalitatief als kwantitatief.

Dick Smits

Juni 2017

I. VOORAF 03

II. ALGEMEEN 06

- 1. Sinds 2010 06
- 2. Filmhuizen en filmtheaters,
categorisering van filmvertoners 08
- 3. Stand van zaken 11
- 4. Werkwijze 12

**III. GEMEENTELIJKE EN PROVINCIALE
FILMVERTONING 13**

- 1. Gemeenten in Nederland 13
- 2. Bereik 14
- 3. Het ringenmodel van de VNG 16
- 4. Overijssel 19

IV. GROEI 20

- 1. Inleiding 20
- 2. Groei en uitbreiding bij de filmtheaters 23
- 3. Groei en uitbreiding bij de filmhuizen 26
- 4. Groei en doeken 28
- 5. Groei en bezettingsgraad 30
- 6. Groei en bezettingsgraden in Overijssel 34
- 7. Groei en omvang gemeente 37

V. TOT SLOT 45

- 1. Tot slot 45
- 2. Contact 48
- 3. Dank/Verantwoording 49

II. ALGEMEEN

1. Sinds 2010.

Sinds 2010 is het filmlandschap veranderd. De filmvertoning is gedigitaliseerd met als resultaat betere beeldkwaliteit voor alle vertoners, meer mogelijkheden om actueler en vaker te vertonen, en een verder geautomatiseerde bedrijfsvoering. De Nederlandse bioscopen zijn in deze periode vrijwel geheel in handen gekomen van grote internationale investeerders met als gevolg dat de concurrentie zich vooral tussen hen onderling afspeelt en veel minder tussen bioscopen en filmtheaters. Dit laatste wordt weer voor de toekomst.

De technische toepassingen zijn sneller gegaan en breder aanvaard dan we konden bedenken. Kijkmogelijkheden zijn verder uitgebreid. De eerste iPad is uit 2010, Netflix ging in 2013 in Nederland online. Grote en spraakmakende internetbedrijven zetten complete bedrijfstukken en -modellen op zijn kop maar slagen er ondanks miljardenimpulsen niet in, of slechts heel traag na lange aanloopverliezen en het wegvagen van bestaande structuren, om winst te maken. Winst lijkt van later zorg. Het is een economisch model van de verschroeide aarde.

Te reproduceren kunst en cultuur sec is in financieel opzicht waardeloos of in ieder geval steeds minder waard geworden. Live cultuur, belevingscultuur inclusief film die ter plekke gedeeld wordt, is daarentegen interessant. Dat geldt de traditionele podiumkunsten maar vooral de **laagdrempelige live-ervaringskunsten waartoe ook een bioscoopvertoning gerekend kan worden.** Temeer daar dit ontmoetingsplaatsen bij uitstek zijn. De collectieve ervaring is niet reproduceerbaar en wordt niet door de bezoeker zelf georganiseerd. Dit verklaart de schijnbare contradictie tussen de twee tegenpolen: het is een én gratis thuis kijken én betaald samen kijken. Dat uit zich in de cijfers. Dit zal aanhouden en uitbreiden.

Er is veel gebeurd tussen het begin van de bezuinigingen in de cultuur door diverse overheden en nu. De economische crisis is voorbij zegt men, bezuinigingen zijn niet teruggedraaid en met de bezoekcijfers van de film gaat het goed. Dat filmbezoek anticyclisch werkt is wellicht te veel gezegd maar last van de crisis had het bezoek niet. Wel hebben de organisaties van filmhuizen en -theaters het nog zwaar. **Subsidies zijn minder** of niet meer vanzelfsprekend en infrastructurele projecten, lees uitbreidingen om de bezoekersgroei te kunnen opvangen en bedienen, moeten meer en **meer 'uit de markt' komen.** Bovendien vragen fondsen en overheden voor de goedkeuring van hun financiële ondersteuning steeds vaker om matching of samenwerking. Het personeel voor dit specialistische en tijdrovende werk is sinds de crisis vaak niet meer aanwezig of

Technische toepassingen zijn breder aanvaard dan we konden bedenken

vervangen door stagiaires. Maar ook voor het tonen van cultuur, het doel van filmhuizen en -theaters, is continuïteit en marktaandeel nodig. Voor de bioscoopconcerns is dit geen issue. Met lage rentes en groeimogelijkheden in Nederland ligt voor de investeringsmaatschappijen de markt open.

'Filmbezoek is verantwoordelijk voor het feit dat de participatiecijfers voor cultuur niet nog sterker zijn gedaald', aldus Trendbureau Overijssel in 2015 in haar toekomstverkenning. Toch leggen overheden zich in het algemeen nog steeds meer toe op andere podia dan op podia voor bewegend beeld. Filmhuizen en filmhuisfilms zijn ondanks de groei en de bezoekersaantallen toch nog kwetsbaar. Desalniettemin dragen zij sterk bij aan de spreiding van cultuur en aan de cultuurparticipatie, zoals het Trendbureau terecht opmerkte. Ze mengen hoge en lage cultuur. Ze nemen vele educatieve taken op zich. En ze tonen veel belang in kleinere kernen. Dat is anno 2017 niet substantieel anders dan in voorgaande jaren.

Sinds 2010 heeft de groei in de filmvertoning doorgezet en daarbij is het marktaandeel van de filmhuizen en -theaters gestegen. De filmvertoning heeft de crisis en het thuis kijken uitstekend doorstaan. Het was zelfs een rots in de branding. De veranderingen en de tijdsspanne geven aanleiding om nogmaals naar de stand van zaken rondom filmvertoning te kijken. Invalshoek is de groei en daarbij vooral het publieksbereik. Een financieel uitgangspunt is hier niet aan de orde alhoewel recette uit het stijgende bezoek een belangrijke pijler vormt voor een gezonde bedrijfsvoering. Bij de groei van het bezoek is vooral gelet op spreiding en deelname. **Specifieker gesteld: is de groeiende participatie breed gespreid of vooral een zaak van grote steden?**

2. Filmhuizen en filmtheaters, categorisering van filmvertoners.

Filmbezoek wordt in Nederland traditioneel gesplitst in bezoek aan een filmtheater en in bezoek aan de bioscoop. Het verschil tussen bioscoop en filmtheater is gebaseerd op het doel van de filmvertoning, winst versus cultuur. Dat resulteert in een ander soort films dat vertoond wordt en daarmee uiteindelijk ook in publiek, ambiance, organisatie en financieringsstructuur. Filmtheaters hebben ook als taak om films die anders niet of niet in de regio te zien zijn te vertonen. Continuïteit is hierbij essentieel. Er is nog een soort tussenvorm, de arthouse bioscoop. Deze vertonen grotendeels dezelfde films als filmtheaters en voorzien daarmee in een gelijksoortige behoefte. Vanwege hun winsttoegmerk worden ze hier tot de bioscopen gerekend. Deze bioscopen bevinden zich alleen in de grote steden.

Zoals het speelveld van filmvertoning in Nederland wordt ingedeeld in bioscopen en filmtheaters, zo wordt het speelveld van filmtheaters weer ingedeeld in grote en kleine filmtheaters. Het verschil tussen grote en kleine filmtheaters heeft alleen met omvang te maken. De grote vertonen dagelijks en hebben meestal meerdere zalen, de kleine vertonen niet dagelijks en hebben één zaal of maken gebruik van de zaal van een cultureel complex. Dat kan bijvoorbeeld een schouwburg, een bioscoop of een kulturhus zijn. **De kleine filmtheaters noemen we hier voor de duidelijkheid en zonder pretentie gewoon filmhuis.**

Een filmhuis in een bioscoop wordt 'intern' genoemd. Deze worden als filmhuis geprogrammeerd maar verdere bedrijfsvoering gaat via de bioscoop. Een andere subcategorie van de filmhuizen zijn de kulturhusvertoners. Deze worden gefaciliteerd door een kulturhus. Vaak is dat een gemengde organisatie met zorg, welzijn en cultuur. Van al deze filmvertoners zijn alleen de kulturhusvertoners geen lid van de Nederlandse Vereniging van Bioscopen en Filmtheaters (NVBF). Vanwege formele afspraken tussen NVBF en de meeste filmverhuurders over verkrijgbaarheid van films heeft geen lid zijn gevolgen voor bedrijfsvoering en vooral voor actualiteit van het programma. Rechten om de film te mogen vertonen zijn voor niet-leden door de distributeurs uitbesteed aan de particuliere organisatie Filmservice.

Het verschil tussen de groten en de kleinen heeft met omvang te maken

Als ze aanwezig zijn,
blijven ze vaak onder de radar

3. Stand van zaken.

In totaal zijn per 1 januari 2017 in Nederland 146 bioscopen, 73 filmhuizen en 35 filmtheaters actief. Dit wijkt iets af van de NVBF-indeling. Vier van deze drieënzeventig worden door de NVBF tot de grotere filmtheaters gerekend omdat ze dagelijks vertonen. Zij hebben echter net als de filmhuizen slechts één zaal en hebben meer overeenkomsten met de filmhuizen dan met de filmtheaters. Dat geldt ook voor twee interne filmhuizen die zo afgescheiden zijn van de bioscoop en hun administratie dat ze meer bij de filmhuizen passen dan bij de internen.

Aparte bezoekerscijfers van interne filmhuizen zijn slecht te achterhalen en de vraag is hoe onafhankelijk deze filmhuizen zijn. Bovendien bestaat het risico dat dubbel geteld wordt, want ze zijn ook onderdeel van een bioscoop. Met uitzondering van de twee bovengenoemde interne filmhuizen worden de andere internen hier daarom buiten de statistieken gelaten. Hetzelfde geldt voor de kulturhusvertoners. Ze zijn goed geïnventariseerd in Overijssel waar ze ook deel uit maken van het Overijssels Filmhuis Overleg. In andere provincies blijven ze als ze al aanwezig zijn veelal onder de radar.

In 2016 trokken deze 73 filmhuizen 474.785 bezoekers in 12.692 voorstellingen. Dat is een gemiddelde van 37 bezoekers per voorstelling. De 35 actieve Nederlandse filmtheaters met twee zalen of meer beschikken gezamenlijk over 112 doeken. Doek is de term in bioscoopland voor een zaal. Alle **filmhuizen en filmtheaters trokken in 2016 samen 2.791.191 bezoekers.** Ter vergelijking: **de bioscopen trokken in hetzelfde jaar 31.386.741 bezoekers.** Hierbij komt nog het festivalbezoek. Van de meer dan honderd Nederlandse filmfestivals met merendeels filmhuisfilms trokken alleen de vijf grootste al ruim 840.500 bezoekers in 2016.

4. Werkwijze.

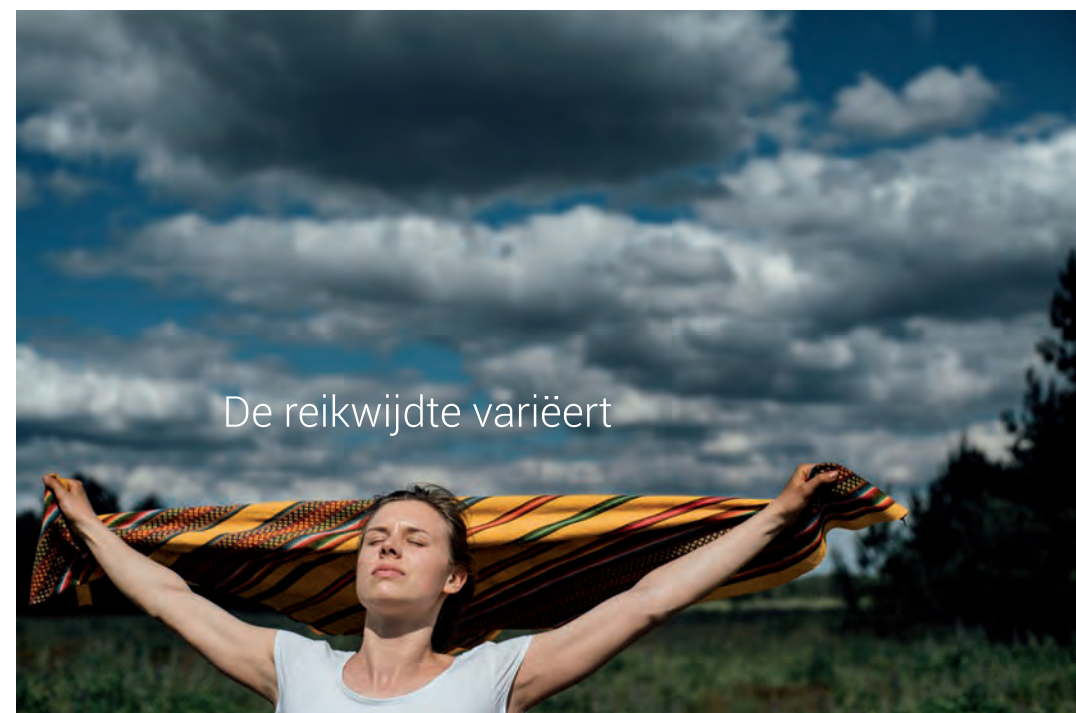
In eerste instantie zijn alle 146 bioscopen, 73 filmhuizen en 35 filmtheaters meegenomen in de analyses. Alle bezoekerijfers en voorstellingen tussen 2010 en 2017 van alle filmtheaters zijn over deze jaren geanalyseerd. Daarbij is tevens per voorstelling gelet op zaalgrootte om de bezettingsgraad te kunnen bepalen. Hetzelfde is gebeurd voor alle filmhuizen. **Het complete Nederlandse filmlandschap is op deze wijze gedetailleerd over een langere periode in kaart gebracht.**

Bij sommige analyses is niet het hele veld aan filmtheaters en filmhuizen meegenomen, al scheelt het dan weinig. Om gedetailleerd te kunnen vergelijken op groei en daarbij de factor continuïteit beter te laten meewegen zijn soms alleen de vertoners die de hele periode tussen 2010 en 2017 actief waren betrokken. **Bij die analyses is ook gelet op nieuwbouw dan wel uitbreidingen van deze filmvertoners in de laatste tien jaar.** Vierendertig filmvertoners behoorden de hele periode van 2010 tot 2017 tot de categorie filmtheater. Hetzelfde gold voor 62 filmhuizen die deze gehele periode actief waren in hun categorie.

Alhoewel door splitsing in diverse categorieën de grootte van deze categorieën soms wat klein werd zijn wel steeds alle vertoners uit die categorieën meegenomen in de analyses. Een completer beeld was niet mogelijk.

Succes wordt behalve aan absolute bezoekerijfers ook afgemeten aan de bezettingsgraad. De bezettingsgraad houdt met drie parameters tegelijkertijd rekening: bezoek, aantal voorstellingen en zaalgrootte. Bezettingsgraad zegt ook iets over sfeer. Een lage bezettingsgraad én toch veel bezoekers betekent dat er genoeg mensen komen om rendabel te kunnen zijn maar dat dit wel gebeurt in redelijk lege ongezellige zalen. Vice versa betekenen hoge bezettingsgraden dat er veel uitverkochte voorstellingen zijn maar wellicht ook opgekropte en teleurgestelde bezoekers die niet meer naar binnen kunnen.

Bezoekerijfers van de filmtheaters zijn in werkelijkheid regelmatig hoger dan in deze rapportage wordt weergegeven, soms tot wel tien procent hoger. Gratis (openlucht) voorstellingen maar ook specials, cursussen of educatieve voorstellingen voor speciale doelgroepen worden vaak niet meegenomen in de statistieken. Een filmtheater dat hierin actief is heeft een hoger bezoek dan centraal geregistreerd wordt. Bij bioscopen speelt dit zo goed als niet. De reguliere voorstellingen zijn echter de basis van de vertoner en daarom zijn die als 'kaal' uitgangspunt genomen.

De reikwijdte variëert

III. GEMEENTELIJKE EN PROVINCIALE FILMVERTONING

1. Gemeenten in Nederland.

Het aantal Nederlandse gemeenten neemt door herindelingen gestaag af. In 2000 waren er nog 537 gemeenten in Nederland. In 2010 was dit aantal geslonken tot 431, in 2015 waren dat er 393, in 2016 nog 390. Per 1 januari 2017 zijn nog drie gemeenten gefuseerd tot één. Hier is vanwege beschikbaarheid van gegevens uitgegaan van de stand per 1 januari 2016. **Vooraf het aantal kleine gemeenten met minder dan 10.000 inwoners daalt. Het aantal gemeenten tot 50.000 inwoners neemt daarentegen toe.**

De gemeenten hebben gemiddeld 43.536 inwoners (gegevens per 1 januari 2016). De kleinste gemeente is Schiermonnikoog met 919 inwoners, de grootste Amsterdam heeft 833.624 inwoners.

Overijssel had in 2000 nog 44 gemeenten. **Sinds 2005 is het aantal gemeenten in Overijssel 25.** Gemiddeld telt een Overijsselse gemeente 45.626 inwoners. De reikwijdte varieert van Staphorst met 16.544 inwoners tot Enschede met 158.351 inwoners.

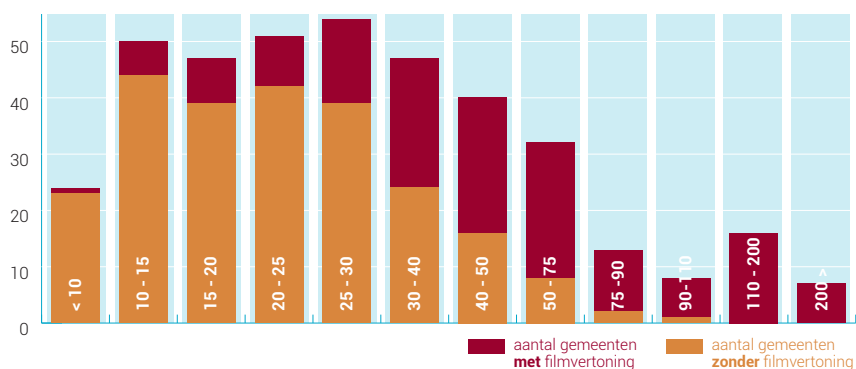
2. Bereik.

De mogelijkheid om naar de film te gaan is niet voor iedereen gelijk. In 152 gemeenten zijn filmhuizen, -theaters of bioscopen. Soms zijn er combinaties van verschillende vertoners. In de 238 gemeenten zonder filmhuis, filmtheater of bioscoop woont 34 procent van de Nederlandse bevolking. In totaal gaat het om ruim 5.693.000 inwoners. Deze gemeenten hebben gemiddeld 23.923 inwoners.

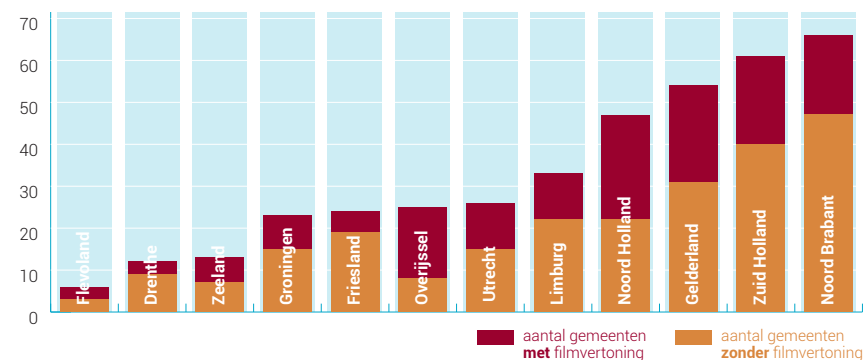
De gemeenten met meer dan 110.000 inwoners huisvesten 31 procent van de Nederlandse bevolking. Het gaat daarbij om 5.280.881 inwoners. In al deze gemeenten is een filmhuis, filmtheater of bioscoop gevestigd. **Van het deel van de Nederlandse bevolking dat in de eigen gemeente naar de film kan gaan woont 54 procent in een kleine of middelgrote gemeente met minder dan 110.000 inwoners.**

In 61 gemeenten is een filmhuis, soms is daar tegelijkertijd ook een filmtheater. Dit is exclusief de interne- en kulturhusvertoners. In 36 gemeenten is alleen een NVBF-filmhuis. Er is daar geen bioscoop of filmtheater. Gemiddeld hebben deze laatste gemeenten 33.391 inwoners.

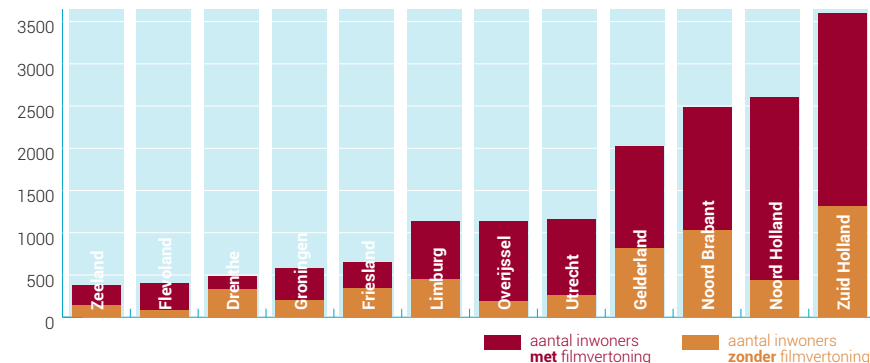
Grafiek 1. Aantal gemeenten met en zonder filmvertoning x grootte gemeente (in 1.000 inwoners)

Grafiek 2. Aantal gemeenten met en zonder filmvertoning per provincie

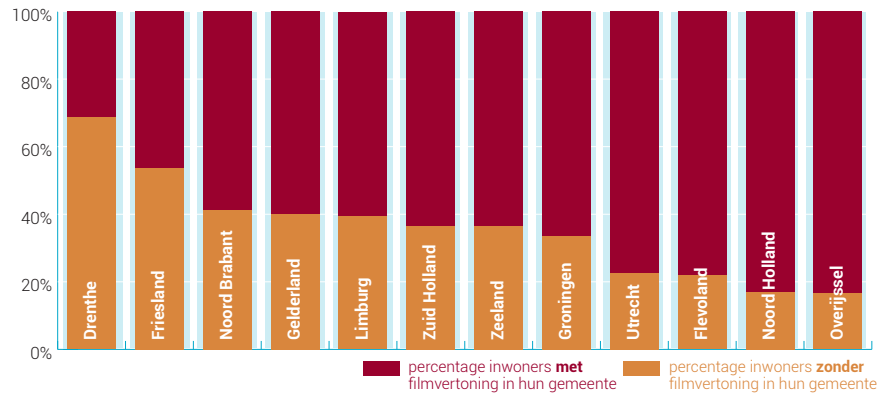

Grafiek 3. Aantal inwoners x 1.000 met en zonder filmvertoning in hun gemeente per provincie

In de vier grootste provincies, zowel wat betreft inwoneraantal als aantal gemeenten, zijn vele kleinere gemeenten zonder filmvertoning. In de provincies met de minste inwoners Zeeland en Flevoland zijn de gemeenten zonder filmvertoning de kleinste gemeenten van de provincie. In Flevoland woont 49 procent van de inwoners in Almere zodat alleen daardoor al het percentage inwoners dat in eigen gemeente naar de film kan hoog is. **Overijssel scoort goed vanwege de grote spreiding van filmvertoners zelfs tot in een groot deel van de kleinere gemeenten,** zeker als de kulturhusvertoners hierbij worden meegenomen. Deze spreiding laat de mogelijkheden zien om in de nabijheid deel te kunnen nemen aan de filmcultuur. Het zegt niets over frequentie en actualiteit van programmering bij deze filmvertoners. Het verzorgingsgebied van enkele grotere vertoners reikt soms tot in kleinere gemeenten waar ook een kleinere vertoner actief is. Er is daarbij amper overlap in programmering, zie ook 'Film in Overijssel III'.

Grafiek 4. Percentage inwoners met en zonder filmvertoning per provincie

3. Het ringenmodel van de VNG.

In 2001 verscheen 'Filmtheaters en Cultuurbeleid. Handreiking voor bestuurders van provincies en gemeenten'. Het was een uitgave van de Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG) en de gezamenlijke Nederlandse filmvertoners en film distributeurs. In 2010 en 2015 verschenen updates. In alle drie de versies wordt aandacht besteed aan **het ringenmodel van de VNG**, ook bekend als de cirkel van Wijn. Voor film is dit model nog steeds toepasbaar.

Dit model biedt gemeenten de mogelijkheid hun **cultuurbeleid in perspectief te plaatsen. Gemeenten worden hierbij ingedeeld naar omvang:** tot 30.000 inwoners, van 30.000 tot 90.000 inwoners, groter dan 90.000 inwoners. **Bij elke categorie past een ander cultuurbeleid te weten respectievelijk: kernachtig, uitgebreid, alomvattend.**

Toegepast op de filmhuisvertoning houdt dit volgens de opeenvolgende handreikingen het volgende in:

- ▶ Voor de kleinere gemeenten één zaal met minimaal een wekelijkse vertoning, eventueel als onderdeel van een cultureel complex, vaak maakt het deel uit van een provinciaal netwerk;
- ▶ Voor de middelgrote gemeenten een zelfstandig theater dan wel een non-profit filmvoorziening als onderdeel van een bioscoop dan wel participatie in een cultureel complex, twee tot vier zalen met dagelijkse vertoning;
- ▶ Voor de grotere gemeenten drie tot acht zalen in een zelfstandige accommodatie of als onderdeel van een cultureel complex, uiteraard met dagelijkse vertoning.

Hierbij geldt dat hoe groter het filmhuis of -theater is des te meer taken het heeft te vervullen op bijvoorbeeld educatief vlak of op het gebied van festivals. Daar staat dan meestal een vraag naar meer overheidssteuning tegenover.

Ook al is het ringenmodel van de VNG niet gegoten in beton maar maatwerk, het geeft wel een indicatie en een deels cijfermatige onderbouwing voor beleid voor de verspreiding van filmcultuur.

Grafiek 1 maakt inzichtelijk dat vooral de vele kleinere gemeenten zonder filmvertoning zijn. **Omzetting naar het ringenmodel van de VNG geeft het volgende beeld:**

- ▶ Van de 226 gemeenten tot 30.000 inwoners vindt er in 187 geen filmvertoning plaats. Van de overige 39 gemeenten tot 30.000 inwoners zijn in 21 gemeenten filmhuizen. Van dagelijkse vertoning is daarbij nergens sprake. In tien van deze filmhuizen is minimaal één keer per week een film te zien. Bij de overige filmhuizen is dat tweewekelijks dan wel maandelijks.
- ▶ Van de 133 gemeenten met een inwoneraantal tussen de 30.000 en 90.000 wordt in 83 gemeenten film vertoond. In 38 daarvan is een filmhuis gevestigd met één (gedeelde) zaal. Drie hiervan vertonen dagelijks. In vijf van de gemeenten tussen 30.000 en 90.000 inwoners zijn filmtheaters actief met minimaal twee of drie zalen en dagelijkse vertoning.
- ▶ Van de 31 gemeenten met meer dan 90.000 inwoners kent er één geen filmvertoning. Slechts in 16 van deze grote gemeenten zijn filmtheaters met drie of meer zalen en dagelijkse vertoning. In acht gemeenten is een filmtheater met twee zalen en dagelijkse vertoning. In vier gemeenten is een klein filmhuis zonder dagelijkse programmering actief.

In de praktijk is er een vierde ring aan het model geplakt met als categorie 'grote steden'. Tegelijkertijd valt de eerste cirkel, die tot 30.000 inwoners, grotendeels buiten de boot. Indien in die gemeenten echter wel filmvertoning aanwezig is dan groeit het daar hard. De daadwerkelijke invulling van de drie cirkels schuift steeds een niveau op: Gemeenten met 30.000 tot 90.000 inwoners hebben het verzorgingsniveau van de kleinste gemeenten; Gemeenten met meer dan 90.000 inwoners maar zonder grote stad hebben een infrastructuur die past bij de middelgrote gemeenten; Alleen de grote steden hebben de accommodaties en invulling van een 90.000+ gemeente.

Ook als de categorieën vanwege herindelingen en stedelijke groei worden opgerekt naar 50.000 respectievelijk 110.000 inwoners dan wordt het achterliggende idee van cultuurspreiding uit het ringenmodel in de praktijk niet benaderd. **Het gaat dan nog steeds om gebrek aan vertoningsmogelijkheden in de kleinere gemeenten en gebrek aan volume in de grotere gemeenten.** Het model schetst weliswaar een ideaalsituatie toch komt de vraag op of buiten de grote steden wel mogelijkheden zijn voor structurele filmhuisvertoning laat staan of er groeipotentie is.

4. Overijssel.

In Overijssel vindt in 8 van de 25 gemeenten geen filmvertoning plaats. Uitgezonderd één gemeente zijn dit allemaal gemeenten met minder dan 30.000 inwoners. Totaal gaat het om 188.918 inwoners die niet in de eigen gemeente naar de film kunnen. In diverse andere kleinere gemeenten zijn daarentegen meerdere kleine filmhuizen.

In totaal zijn in Overijssel 23 filmhuizen. Acht van hen worden tot de officiële filmhuizen gerekend, want aangesloten bij de NVBF. De overige filmhuizen zijn kulturhusvertoners.

Van de elf gemeenten met minder dan 30.000 inwoners hebben er vier een kulturhusvertoner. Eén ervan vertoont wekelijks, de anderen minder frequent.

Van de elf gemeenten met een inwonertal tussen 30.000 en 90.000 hebben er negen een filmhuis. Vier hiervan vertonen niet wekelijks, de overige meermalen per week. Geen van de filmhuizen in een gemeente tot 90.000 inwoners heeft eigen huisvesting of faciliteiten.

De drie Overijsselse gemeenten met meer dan 90.000 inwoners hebben een filmhuis met dagelijkse vertoning. Twee ervan hebben twee zalen, een heeft er drie. Twee van deze filmhuizen delen faciliteiten met anderen of zijn onderdeel van een groter geheel.

Ook al scoort Overijssel goed voor wat betreft bereik van de inwoners, de onafhankelijkheid van de filmhuizen, de grootte ervan en het gebrek aan dagelijkse vertoningen laat nog te wensen over.

Een leger vrijwilligers zorgt voor de complete filmvertoning

IV. GROEI

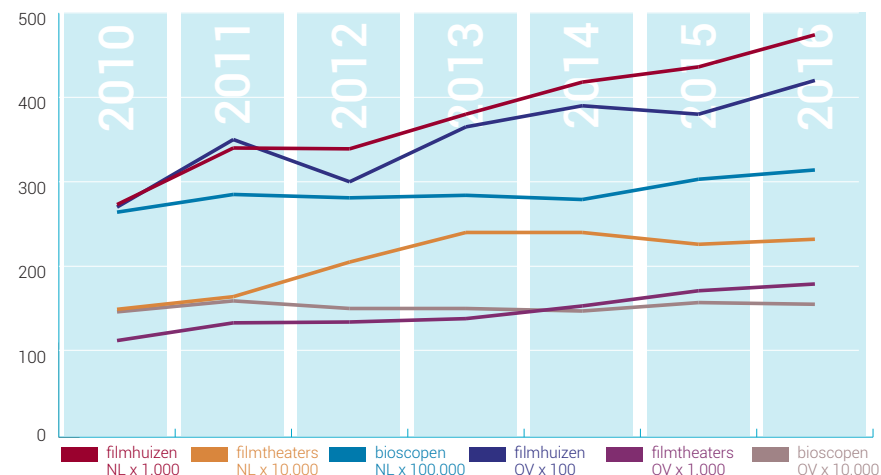
1. Inleiding.

In 2005 werd ruim 20 miljoen keer een bioscoop, filmtheater of filmhuis bezocht. Dat is sindsdien gegroeid naar ruim 34 miljoen. Voor meer details hierover zie 'Film in Overijssel III en IV'. **Sinds 2010 steeg bioscoopbezoek in Nederland met negentien procent.** In Overijssel was dit zes procent. **Het filmtheater- én filmhuisbezoek steeg landelijk spectaculair met 58 procent en in Overijssel zelfs met 66 procent.** In vergelijking met de periode 2005 tot en met 2010 zwakt de groei wat af, bij de bioscopen meer dan bij de filmhuizen en -theaters, maar de groei blijft desalniettemin spectaculair.

Het einde van de groei is nog niet in zicht. Groei wordt vooral veroorzaakt door 'uitbreiders'. Dat zijn bioscopen, filmtheaters of filmhuizen die overgaan naar nieuwbouw, een ander pand of op de bestaande locatie de capaciteit vergroten, die letterlijk groeien. Bij de overige filmvertoners draait het om consolidatie en soms is zelfs sluiting waar te nemen. Dit komt overeen met hetgeen landelijk in de culturele sector wordt waargenomen. Vernieuwing en verandering leidt tot groei en vaak ook tot een gevarieerder publiek.

Grafiek 5 illustreert dit groeiverhaal. Het aandeel van de filmhuizen en -theaters in het totale filmbezoek groeit. De grotere filmtheaters, waarvan twintig de laatste jaren uitbreiden, groeien gestaag. De kleinere filmtheaters kunnen deze groei niet bijhouden. Vaak omdat ze de grenzen hebben bereikt van de mogelijkheden op hun locatie.

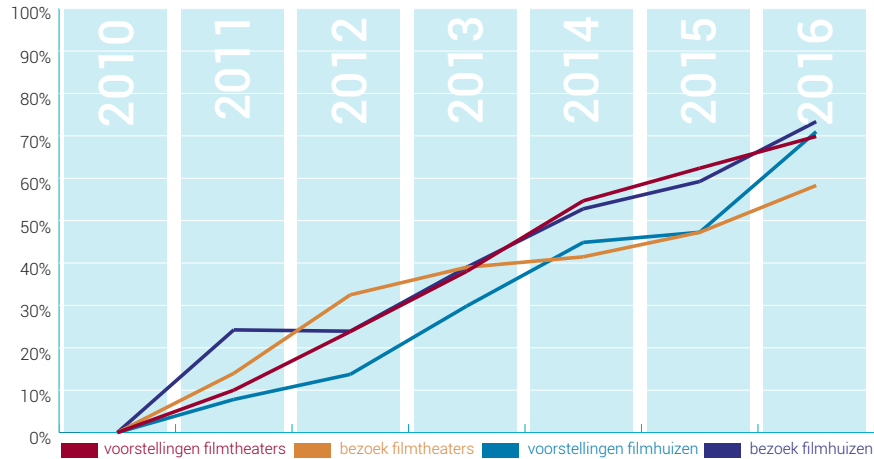
Grafiek 5. Bezoekcijfers 2010 t/m 2016

De filmhuizen genereren ruim een zesde van het totale filmhuis- en filmtheaterbezoek in Nederland. **De groei bij de filmhuizen gaat harder dan bij de filmtheaters. Die op hun beurt weer harder groeien dan de bioscopen.**

Filmtheaters en -huizen groeien vooral omdat ze uitbreiden en daardoor meer voorstellingen kunnen geven. Bij de filmhuizen blijft daarbij de bezettingsgraad hoger. Dat komt doordat de filmhuizen minder voorstellingen geven zodat het bezoek zich meer concentreert maar ook omdat in hun omgeving een enorme behoefte sluimerde. **De kleine filmhuizen realiseren deze resultaten met minimale overheidssteun en zelden met betaalde medewerkers.** Een leger vrijwilligers zorgt voor de complete filmvertoning. Bij de filmtheaters zijn ook zeer vele vrijwilligers actief. De kern is daar echter betaald.

Grafiek 6. Groei bezoek en voorstellingen van filmhuizen en filmtheaters

De stijging van het aantal voorstellingen in 2016 ten opzichte van 2010 met 70 procent genereert bij de filmtheaters 56 procent meer bezoek. De stijging van 71 procent in voorstellingen bij de filmhuizen zorgt bij hen voor 73 procent extra bezoek. Theoretisch betekent dit dat een verdubbeling van het aantal voorstellingen de filmtheaters 83 procent extra bezoek zou opleveren terwijl dat bij de filmhuizen 103 procent zou zijn. **Extra voorstellingen bij de filmhuizen leveren meer extra bezoek dan bij de filmtheaters.**

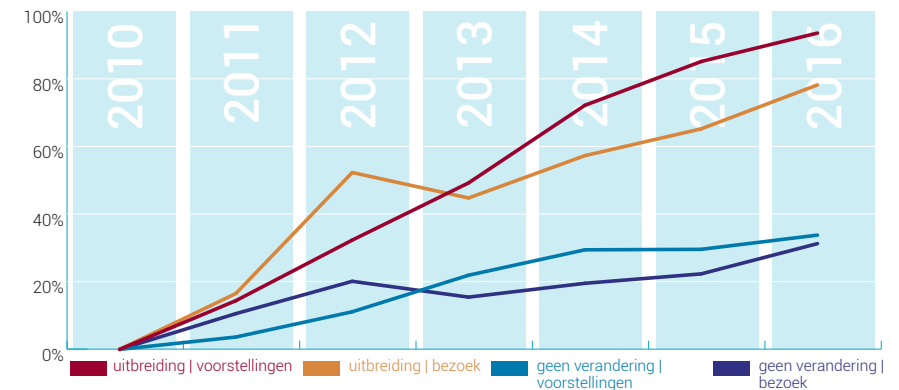
2. Groei en uitbreiding bij de filmtheaters.

Voor deze analyse is gekeken naar alle filmtheaters die tussen 2010 en 2017 de hele periode actief waren. Vandaar dat het aantal filmtheaters hier licht afwijkt van eerder genoemde aantallen. Na analyse van de groeicijfers **valt een onderscheid op tussen de twintig filmtheaters die uitgebreid hebben in capaciteit, via nieuwbouw, verhuizing dan wel interne uitbreiding, en de veertien waarbij geen veranderingen hebben plaatsgevonden**, zie grafiek 7.

De uitgebreide filmtheaters groeiden van 55 naar 73 zalen, een stijging van 32 procent. Hun zaalcapaciteit groeide van 5208 naar 7016 stoelen, een stijging van 34 procent. De capaciteit van niet-uitgebreide filmtheaters was 35 zalen en 2647 stoelen. De filmtheaters zonder uitbreiding ontlopen elkaar niet veel voor wat betreft groei. Gezamenlijk kenden ze een groei van 34 procent in voorstellingen en 31 procent groei in bezoek. De uitgebreide filmtheaters groeiden 78 procent in bezoek en 93 procent in voorstellingen.

Filmtheaters met drie tot en met vijf zalen trokken in 2016 gemiddeld 78.000 bezoekers per jaar. Het aantal van drie zalen is hierbij wel sterk oververtegenwoordigd. Filmtheaters met vier zalen halen gemiddeld 112.000 bezoekers per jaar. Filmtheaters die tussen de 3000 en 6.000 voorstellingen per jaar geven ontvangen gemiddeld 110.000 bezoekers. Heel grof is de indeling: één zaal trekt 10.000 bezoekers, twee zalen 20.000 tot 50.000 bezoekers en vier zalen genereert jaarlijks 100.000 bezoekers.

Grafiek 7. Groei bezoek en voorstellingen van filmtheaters naar uitbreiding

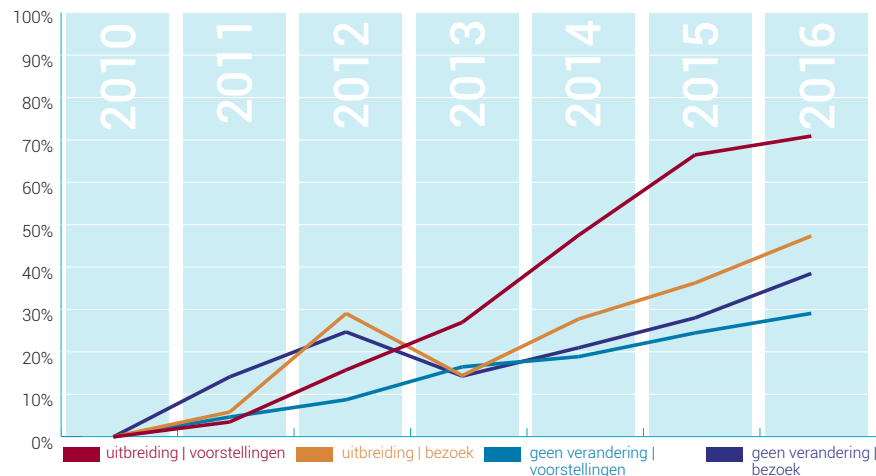

Zalen raken overvol

Er zijn meer voorstellingen nodig dan voorheen om bezoek te trekken. Dit is deels een gevolg van de digitalisering in 2012 waarbij in heel Nederland alle oude projectoren met filmrollen werden vervangen door digitale projectoren en servers. Er worden sindsdien meer verschillende films uitgebracht en die zijn sneller en breder te zien. Het publiek verspreidt zich iets meer over meer verschillende subtopfilms. De topfilms wil men allemaal zien. De piek in 2012 wordt veroorzaakt door de immense filmhuis-theaterhit *Intouchables*. De trend verandert hierdoor echter niet.

Ook als de grote steden eruit worden gefilterd dan blijft het beeld intact. In de grote steden levert uitbreiding relatief en absoluut wel meer op. Buiten de grote steden levert 100 procent extra voorstellingen na uitbreiding 67 procent bezoekers extra. In de grote steden levert eenzelfde verhoging in voorstellingen 101 procent bezoekers extra.

Grafiek 8. Groei bezoek en voorstellingen van filmtheaters naar uitbreiding zonder grote steden

Groei is heel goed mogelijk bij de filmtheaters. Alle filmtheaters groeien. Meer voorstellingen genereren meer bezoek. Alle filmtheaters geven meer voorstellingen maar degene die uitgebreid hebben kunnen daar het meest van profiteren. Hoe meer extra voorstellingen er worden gegeven, mogelijk gemaakt door uitbreiding, des te meer het bezoek stijgt. Zonder extra voorstellingen zou er beperkter groei in bezoek zijn.

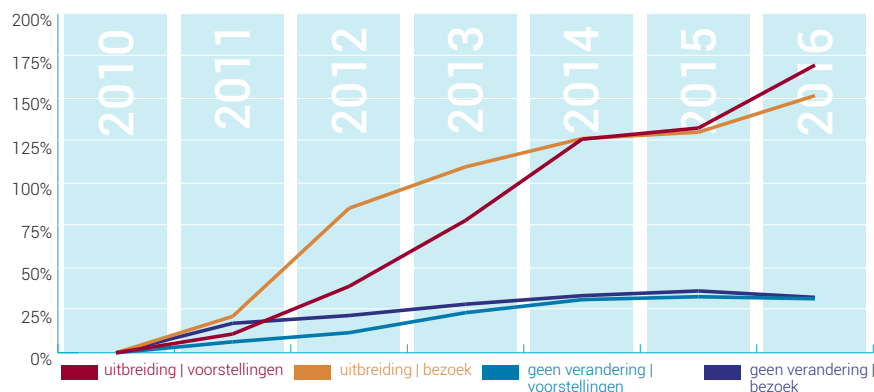
Terwijl bij alle niet-uitgebreide filmtheaters een verdubbeling van het aantal voorstellingen 92 procent meer bezoek genereert levert buiten de grote steden verdubbeling van het aantal voorstellingen bij niet-uitgebreide filmtheaters 132 procent extra bezoek.

Dat de filmtheaters die uitgebreid hebben meer groeien in voorstellingen en bezoek dan degene die niet uitgebreid hebben is niet zo opmerkelijk. Wel opvallend is de verhouding tussen de stijging in het aantal voorstellingen en de stijging in het bezoek bij de niet-uitgebreide filmtheaters. En dat geldt dan het sterkst **bij de filmtheaters buiten de grote steden**. Er is daar enorme behoefte en de zalen raken overvol. Hier **zijn meer voorstellingen nodig om het bezoek aan te kunnen**.

3. Groei en uitbreiding bij de filmhuizen.

De situatie van de filmhuizen is vergelijkbaar met die van de filmtheaters. Ook hier is gekeken naar de filmhuizen die tussen 2010 en 2017 de hele periode actief waren. Het gaat om 46 filmhuizen die niet veranderen en 16 die wel uitbreiden in deze periode.

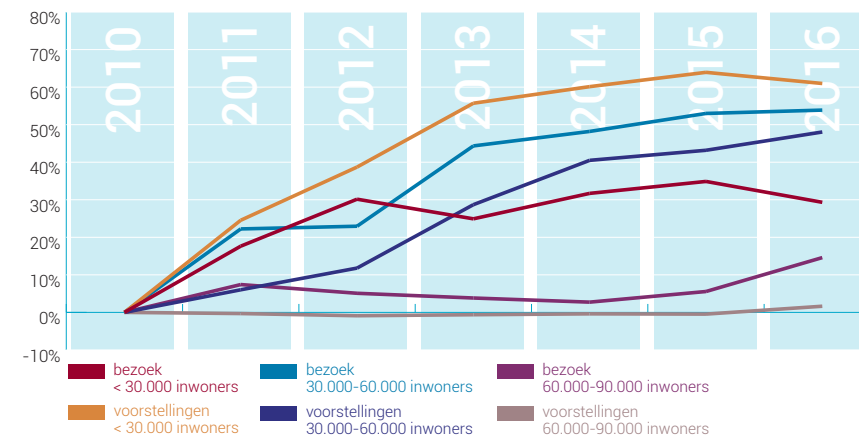
Grafiek 9. Groei in bezoek en voorstellingen van filmhuizen naar uitbreiding

De filmhuizen die uitgebreid hebben bevinden zich in gemeenten variërend in inwonertal van 11.000 tot 93.000 inwoners. Deze filmhuizen zijn redelijk gelijk verdeeld over deze gemeenten van diverse omvang. Gemiddeld hebben deze gemeenten 52.106 inwoners. Het meest werd uitgebreid in Gelderland. Opvallend was dat de uitbreiding daar plaats vond in de kleinste gemeenten met een omvang van 11.000 tot nog geen 46.000 inwoners. **Van de filmhuizen die hun capaciteit hebben vergroot zijn er geen in Overijssel.** Vier filmhuizen groeiden in deze periode door naar de status van filmtheater. Hun bezoek steeg met 139 procent, hun aantal voorstellingen steeg met 130 procent.

De groei bij de filmhuizen volgt niet de omvang van de gemeente. Het ligt in de lijn der verwachting dat de groei toeneemt met de omvang van de gemeente. Echter, **juist in de gemeenten tot 60.000 inwoners is de groei van de filmhuizen die niet uitgebreid hebben het grootst.** En in de groep van 60.000 tot 90.000 inwoners is de groei verwaarloosbaar maar nam het bezoek desalniettemin toe ondanks dat in die gemeenten na 2010 minder voorstellingen werden gegeven. De behoefte om film te zien in het filmhuis was er daar niet minder om. Uitbreiding van voorstellingen had wel meer recht gedaan aan deze behoefte. In gemeenten met meer dan 90.000 inwoners zijn niet veel filmhuizen. En daar liepen bezoekers terug, waarschijnlijk ten gunste van de grotere filmtheaters in die gemeenten.

Grafiek 10. Groei niet-uitgebreide filmhuizen naar inwonertal gemeente

De vraag naar filmvertoning blijkt steeds sluimerend aanwezig. **Altijd levert capaciteitsuitbreiding extra groei van het bezoek.** Filmhuizen groeien hierbij harder dan filmtheaters. Dat geldt zowel de filmhuizen die hun capaciteit vergroot hebben als degenen die dat niet gedaan hebben. **Bij de filmtheaters is de groei het grootst in de grote steden, bij de filmhuizen in gemeenten met minder dan 60.000 inwoners.**

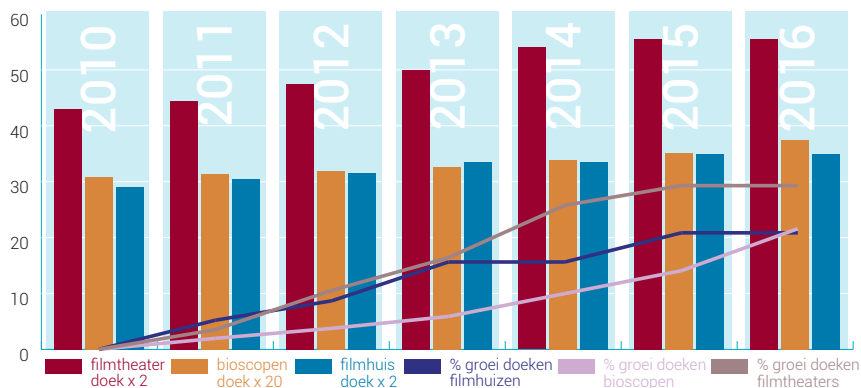
Uitbreiding levert altijd extra groei op

4. Groei en doeken.

De groei van het aantal doeken loopt nogal uiteen bij de diverse vertoners. De absolute cijfers zijn hierbij echter niet te veronachtzamen. Ondanks de sterkere groei van de filmtheaters en -huizen hebben de bioscopen zeven keer zoveel doeken als de filmtheaters en tien keer zoveel doeken als de filmhuizen.

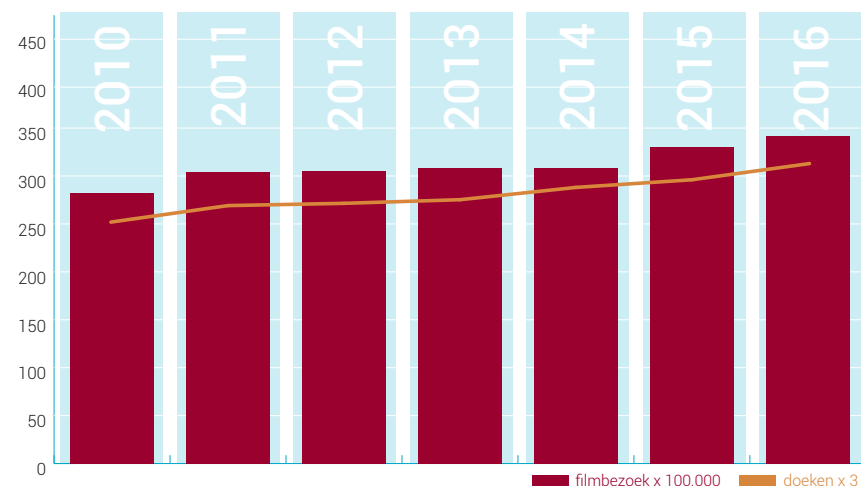
Er zijn weliswaar meer bioscopen dan filmhuizen en filmtheaters samen maar het grote verschil in aantal doeken komt doordat de bioscopen groter zijn: er zijn 23 bioscopen met acht of meer zalen en er is slechts één filmtheater met meer dan 8 zalen. Het gemiddeld aantal doeken bij de bioscopen aanvang 2017 is 5,1. Bij de filmtheaters is dat 3,2. De filmhuizen hebben elk één doek. Filmhuizen en filmtheaters samen hebben gemiddeld 1,7 doek.

Grafiek 11. Relatieve en absolute groei doeken

Groei van het bezoek houdt gelijke tred met de groei van het aantal zalen, ook al fluctueert dat wat met de grootte van de gemeente. Want meer zalen betekent meer voorstellingen. Het totale filmbezoek steeg sinds 2010 met ruim 21 procent. Terwijl het aantal zalen tussen 2010 en 2017 met 22 procent steeg, bleef het gemiddelde bezoek per doek ongeveer gelijk. Het overgrote deel van de groei komt uit meer doeken. De vraag om meer vertoningsmogelijkheden hoeft niet alleen vanuit het publiek te komen. Ook de omgeving, horeca, culturele centra of overheden vragen er om in de veronderstelling of uit ervaring dat dit reuring oplevert. Cultureel welzijn is hierbij dan wel meestal ondergeschikt aan sociale leefomgeving of vestigingsklimaat.

Grafiek 12. Bezoek en doeken

Volume in bezoekersaantallen wordt behalve door de kwaliteit of aantrekkingskracht van de film vooral bereikt door veel voorstellingen te geven. Een wat grotere zaal is wellicht minder efficiënt maar geeft hierbij niet de doorslag. Het beperkt wel de absolute groei in voorstellingen en daarmee groei van het bezoek. Als er maar één of enkele zalen zijn dan is het moeilijker meer voorstellingen te geven. **Als de betreffende zaal al volop gebruikt wordt dan zal een nieuwe zaal nodig zijn.** Ook de wens om vanuit concurrentieoverwegingen veel of divers te vertonen vraagt om meer zalen.

Alleen een monopolist kan zich dit veroorloven

5. Groei en bezettingsgraad.

De bezettingsgraad, uitgedrukt in het bezettingspercentage, geeft aan welk deel van de zaal bezet is met bezoekers tijdens een voorstelling. Een zaalbezetting van honderd procent geeft aan dat alle voorstellingen, alle dagen, uitverkocht zijn. Een zaalbezetting van nul procent betekent dat er nooit iemand komt. Twintig procent zaalbezetting is voor bioscopen gewoon. Filmtheaters zitten daar wat boven. Bezettingsgraden van rond de 25 procent zijn uitstekend. Daarmee moet een gezonde bedrijfsvoering te realiseren zijn. Bij dagelijkse vertoning betekent dit dat door de week de zalen wat leger zullen zijn maar in het weekend zal toch regelmatig uitverkocht moeten worden. Een niet-dagelijkse vertoner of een extreem goed bezochte vertoner zal een meer gelijkmatige zaalbezetting hebben. Die zal net als overal elders wel fluctueren en afhankelijk zijn van de populariteit van de film, het weer, voetbal op tv en dergelijke.

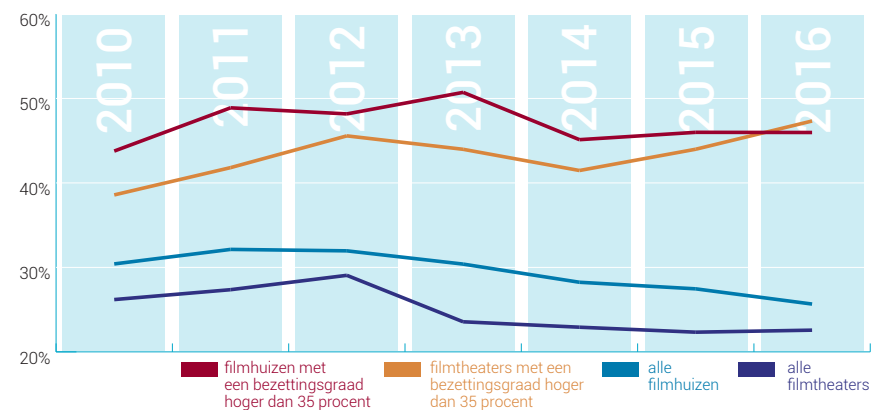
Dalende of continu lage bezettingsgraden zijn een teken van verval. Alleen als de zalen zodanig groot zijn en het gemiddelde bezoek acceptabel is dan is de bezettingsgraad te relativiseren. **Een hoge bezettingsgraad kan duiden op een grens van het succes.** Verdere groei in de bestaande constellatie realiseren kan maar beperkt. Zalen zijn dan te vaak uitverkocht en er is te weinig spreiding. Een lege zaal is misschien ongezeellig, te drukke zalen en foyers bevorderen ook niet dat het publiek graag terugkeert. Het wordt bovendien moeilijker om het programma te kunnen bieden dat brede diversiteit

garandeert en dat het kwetsbare deel van dat programma een goede positie kan bieden. Ook kan niet adequaat tegemoet worden gekomen aan de behoeften naar bijvoorbeeld educatie of lokale films. De taak vervullen waarvoor het filmhuis of het filmtheater is opgericht wordt moeilijker. Alleen een monopolist kan zich dit veroorloven. Tegelijkertijd vergt ook een positie van 'the place to be' regelmatige verandering om hierin succesvol te blijven.

De bezettingsgraad van de filmtheaters schommelt sinds 2013 rond de 23 procent. Daarvoor was het wat hoger, rond de 27 procent. **Van de grote filmtheaters haalden er acht in 2016 een bezettingsgraad van meer dan 30 procent.** Hieronder zijn alle Overijsselse filmtheaters. Vier filmtheaters waaronder twee uit Overijssel hebben zelfs al sinds 2010, en ook al daarvoor, een bezettingsgraad van meer dan 35 procent. Bij de filmhuizen hebben er zelfs 39 een bezettingsgraad van meer dan 35 procent.

Tussen 2010 en 2017 is de bezettingsgraad bij de filmtheaters gedaald. Bij de filmhuizen daalt de bezettingsgraad ook maar bij hen blijft de trend ondanks de lichte daling ongekend hoog. De daling in bezettingsgraad heeft een positieve oorzaak: uitbreiding. Meer doeken, meer voorstellingen en iets minder bezoek per voorstelling geven ruimte. De groei van het aantal voorstellingen bij de filmhuizen is kleiner, de groei van het bezoek is bij hen groter zodat de bezettingsgraad bij de filmhuizen hoger is en blijft. Ook als de positieve uitschieters bij de filmhuizen verwijderd worden dan blijft de bezettingsgraad van de filmhuizen beduidend hoger dan die van de filmtheaters.

Grafiek 13. Bezettingsgraad filmhuizen en filmtheaters

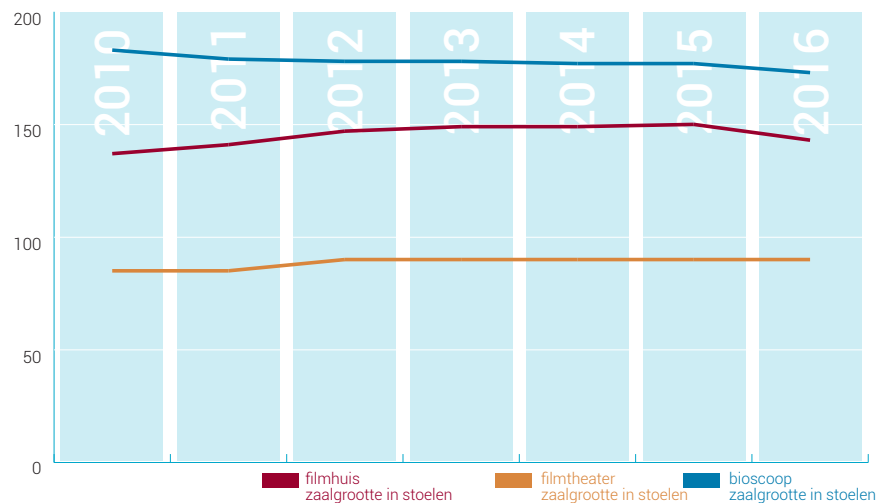

Filmtheaters groeien in eerste instantie door hun bezettingsgraad te verhogen. Hier zit soms maar zeker niet altijd rek in. **Filmhuizen zullen voor groei moeten opschalen naar een groter segment: zij zullen dagelijks vertoner moeten worden of in sommige gevallen opschalen naar filmtheater als de bezettingsgraad erg hoog is.** De bezettingsgraad bij filmhuizen en filmtheaters gaat behalve door een goed en actueel programma ook omhoog door de aanwezigheid van goede horeca. Zowel een actueel programma als goede horeca vragen om dagelijkse vertoning. Vorm en beleving zijn de trefwoorden hierbij. Cultuur is vrijetijdsbesteding geworden.

Bij de bioscopen zijn state of the art techniek en inrichting in laagdrempelige gebouwen en een daarbij passend imago van groot belang voor het verhogen van de bezettingsgraad. Men kan zich ook richten op een niche, zoals de servicebioscoop, de meer op families gerichte bioscoop.

Zoals vermeld is een van de componenten van de bezettingsgraad de zaalgrootte. Vijftig bezoekers in een grote zaal geven een lagere bezettingsgraad dan dezelfde vijftig bezoekers in een kleine zaal. **Bij de filmhuizen betekenen de hoge bezettingsgraden daadwerkelijk ook meer bezoekers per voorstelling. Omdat de zalen van de filmhuizen groter zijn dan die van de filmtheaters** zijn meer bezoekers nodig om een even hoge bezettingsgraad te halen, laat staan te overtreffen.

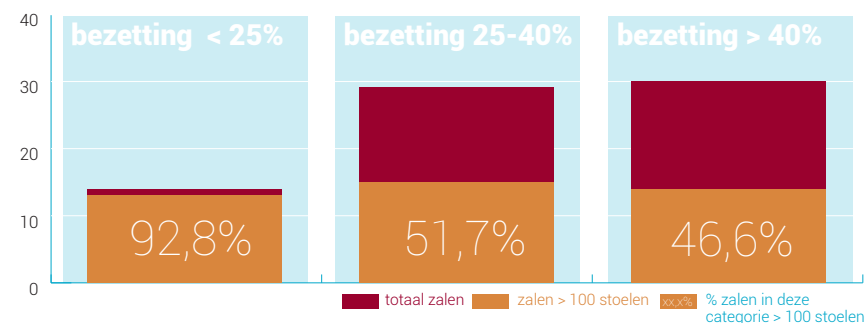
Grafiek 14. Gemiddelde zaalgrootte in stoelen

Dertig filmhuizen hebben een enorme bezettingsgraad van meer dan 40 procent.

Dat is opmerkelijk want het betreft hier ook vertoners met grote zalen. Tweeënvertig filmhuizen hebben een zaal met meer dan 100 stoelen en 27 hiervan is zelfs groter dan 150 stoelen. Het zijn vrijwel allemaal multifunctionele zalen die ook gebruikt worden voor theater- en ander podiumaanbod. Uiteraard loopt de bezettingsgraad terug als het aantal stoelen oploopt. De grote zaal dempt de bezettingsgraad maar niet het absolute bezoek.

Grafiek 15. Bezettingsgraad en zaalgrootte filmhuizen

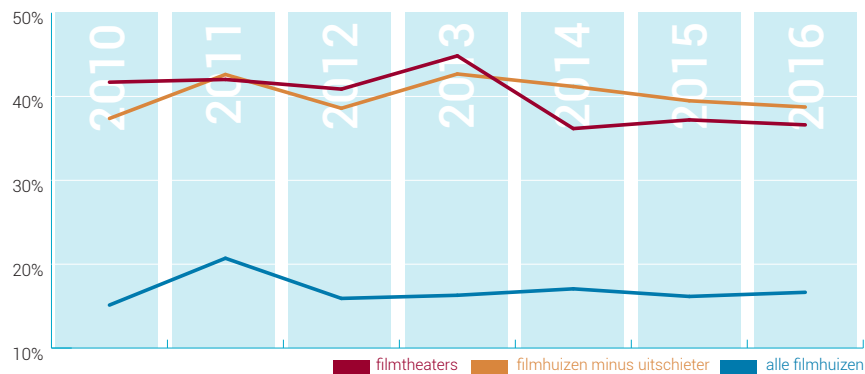

Leesvoorbeeld: Negenentwintig filmhuizen, met elk 1 zaal, hebben een bezettingsgraad van 25 tot 40 procent. Vijftien van deze filmhuizen hebben een zaal met meer dan 100 stoelen. Dat is bijna 52 procent van de filmhuiszalen uit deze categorie.

6. Groei en bezettingsgraden in Overijssel.

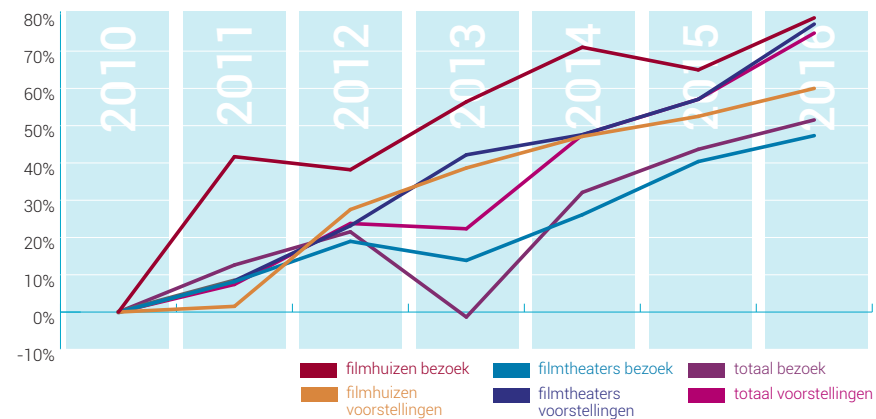
De filmtheaters in Overijssel hebben een veel hogere bezettingsgraad dan landelijk het geval is. In Overijssel is zeer weinig uitgebreid: één zaal erbij de laatste jaren. **De vraag blijft groot, met als gevolg dat de filmtheaters uit hun voegen barsten** met zeer hoge bezettingspercentages als indicatie.

Grafiek 16. Bezettingsgraad filmhuizen en filmtheaters in Overijssel

Op één uitzondering na zijn ook de bezettingsgraden van de Overijsselse filmhuizen hoger dan landelijk. Eén filmhuis in Overijssel met een bezettingspercentage van ongeveer 8,5 procent drukt de totale bezettingsgraad aanzienlijk, met meer dan 20 procent. Daarom is deze, net zoals dat eerder met enkele andere extremen gebeurde, er in grafiek 16 uitgelicht. Met een gemengde bioscoop- en filmhuisprogrammering en een hele grote multifunctionele theaterzaal trekt dit filmhuis veel bezoekers. Als de groei van het bezoek en het aantal voorstellingen in ogenschouw wordt genomen dan is deze vertoner hors concours. Het aantal voorstellingen groeide er sinds 2010 met 74 procent, het bezoek met 212 procent. Dan wordt bezettingsgraad weer relatief. Ook landelijk zijn er uitschieters zoals dat in Overijssel het geval is. Waar zich dat voordeed is gekeken of het gevolgen had voor het totaalplaatje. Dat was niet het geval.

Grafiek 17. Groei bezoek en voorstellingen filmhuizen en filmtheaters in Overijssel

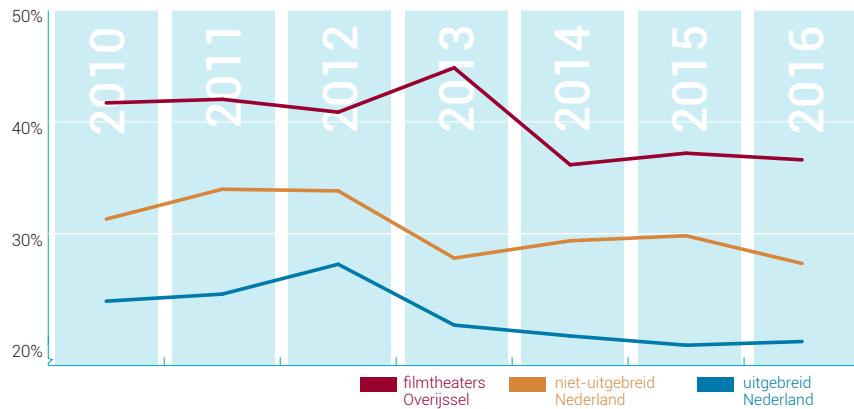

Het aandeel van de filmhuizen binnen het filmhuis- en filmtheatersegment is gelijk aan het landelijke: ongeveer een zesde van het filmhuis- en filmtheaterbezoek in Overijssel is bezoek aan een filmhuis. De dip in 2013 maakt voor de trendlijn niet uit.

De Overijsselse filmhuizen volgen de landelijke trend van de explosieve groei sinds 2010. Dat geldt voor het aantal voorstellingen en nog sterker voor het daaraan gekoppelde bezoek. Uitgezonderd bovengenoemde zijn de vier andere Overijsselse filmhuizen zeer stabiel, misschien een ander woord voor conservatief. Met een groei in bezoek en voorstellingen van ongeveer 43 procent sinds 2010 blijven ze wel wat achter bij de trend. **Hun hoge bezettingsgraad geeft aan dat ze weinig mogelijkheden hebben om te groeien binnen de huidige opzet.** Vaker, wellicht dagelijks, gaan vertonen is voor hen een optie voor groei.

Ook de filmtheaters in Overijssel volgen de landelijke trend van de stijgende voorstellingen en de daaraan gekoppelde bezoekstijgingen. Ze blijven hier maar weinig bij achter. **Probleem is dat zij de grenzen van hun groei hebben bereikt** hetgeen blijkt uit de veel hogere bezettingsgraad van de Overijsselse filmtheaters in vergelijking met de andere filmtheaters in Nederland. Deze laatste hebben nog ruimte om te groeien. De daling in bezettingsgraad bij de Overijsselse filmtheaters wordt veroorzaakt door uitbreiding met één zaal in 2014.

Grafiek 18. Bezettingsgraad (niet-) uitgebreide filmtheaters en Overijsselse filmtheaters

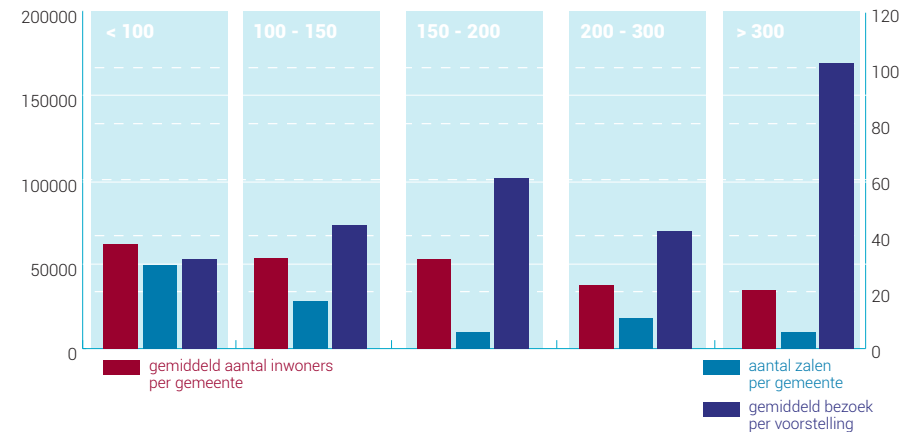
In Nederland zijn geen van de zes filmtheaters met een zaalbezetting van meer dan 40 procent de laatste tien jaar uitgebreid. Geen ervan bevindt zich in grote steden. Alle blijven zij wat achter in groei omdat er niet genoeg capaciteit is om het aantal voorstellingen uit te breiden. **Desondanks groeien deze zes filmtheaters wel, tegen de verdrukking in, tot het randje. Hetzelfde geldt voor de Overijsselse filmtheaters die boven of net onder deze grens zitten.**

Bij de '40 procent-zaalbezetting'-vertoners genereert een verdubbeling van het aantal voorstellingen een bezoeksstijging van 107 procent. Helaas is bij hen het aantal voorstellingen maar met 44 procent uitgebreid. Omgerekend is deze bezoeksstijging minder dan bij andere niet-uitbreiders buiten de grote steden. Desalniettemin is ze ongekend hoog omdat op grond van de zaalbezetting niet verwacht kon worden dat er nog meer bij kon binnen de kleine resterende ruimte. **Er blijkt enorme behoefte bij het publiek en daarmee een enorm potentieel.** In deze branche is uiteindelijk stilstand zeker achteruitgang. Dat geldt de oudere bioscoop maar ook het oudere filmtheater. Er zijn genoeg voorbeelden van eens zo succesvolle vertoners die niet meegingen of -konden met de tijd en (helaas) verdwenen zijn of op het punt staan te verdwijnen. Het achtergelaten gat wordt vaak niet meer gevuld.

7. Groei en omvang gemeente.

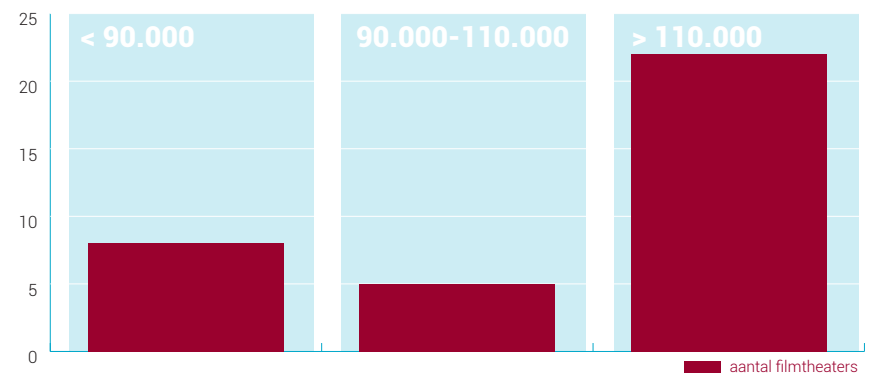
In het algemeen geldt: hoe kleiner de gemeente des te groter de zaal. Ook als de filmhuizen uit de grote steden niet worden meegerekend blijft dit gelden. Dit heeft meestal een praktische reden: in een kleine gemeente worden eerder faciliteiten gedeeld. Dit komt overeen met de uitwerking van het ringenmodel van de VNG.

Grafiek 19. Bezoek, zalen en omvang gemeente naar zaalgrootte filmhuizen zonder grote steden

Leesvoorbeeld: Filmhuizen met een zaalgrootte variërend van 100 tot 150 stoelen bevinden zich in gemeenten met gemiddeld 54.000 inwoners. Het gaat hier om 17 filmhuizen en zij hebben gemiddeld 44 bezoekers per voorstelling.

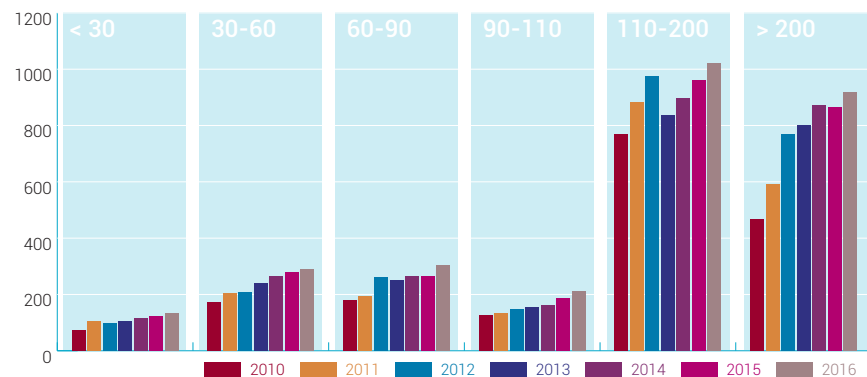
Grafiek 20. Aantal filmtheaters naar omvang gemeente

De gemeenten met meer dan 110.000 inwoners herbergen 22 filmtheaters. In vijf gemeenten met een inwoneraantal van 90.000 tot 110.000 inwoners is een filmtheater gevestigd. Hetzelfde geldt voor 8 gemeenten met minder dan 100.000 inwoners. Gemiddeld heeft een stad met een filmtheater 189.425 inwoners. Minus de vier grote steden is dat gemiddelde 126.760.

Ongeveer een derde van alle filmhuis- en filmtheaterbezoek vindt plaats in gemeenten tot 110.000 inwoners. Filmhuizen hebben hierin het grootste aandeel. Een derde van het filmhuis- en filmtheaterbezoek gebeurt in middelgrote steden van 110.000 tot 200.000 inwoners en een derde vindt plaats in de grotere steden.

Grafiek 21. Bezoek filmhuizen en -theaters x 1.000 naar gemeente in inwoners x 1.000

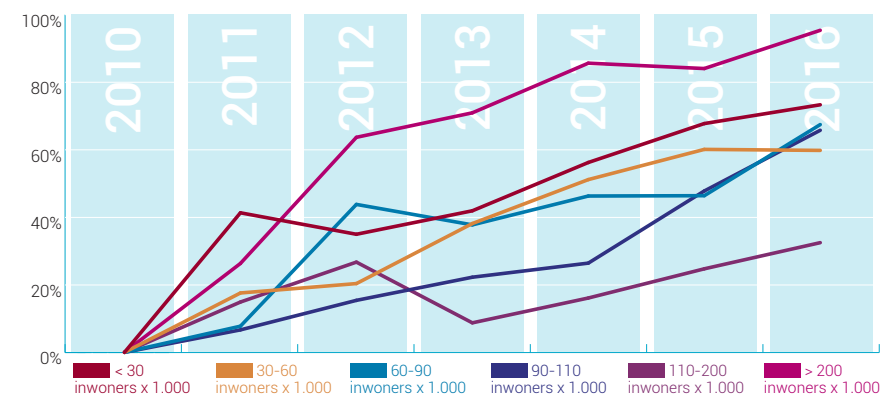

Leesvoorbeeld: In gemeenten met 30.000 tot 60.000 inwoners werd in 2010 173.000 keer het filmhuis en/of -theater bezocht.

Groei van het filmbezoek vindt overal plaats. **De groei vindt de laatste jaren vooral plaats in de grotere steden en de kleine gemeenten.** In het middensegment vindt een afvlakking plaats. Een deel van de filmvertoners in dit segment is al jaren heel succesvol en groeit daardoor minder, de top is al bereikt voor hen. Een ander deel groeit ondanks succes minder omdat uitbreiding niet plaats vindt of nog niet heeft plaatsgevonden. Er is daar wel veel potentie.

Grafiek 22. Groei bezoek filmhuizen en -theaters naar omvang gemeente

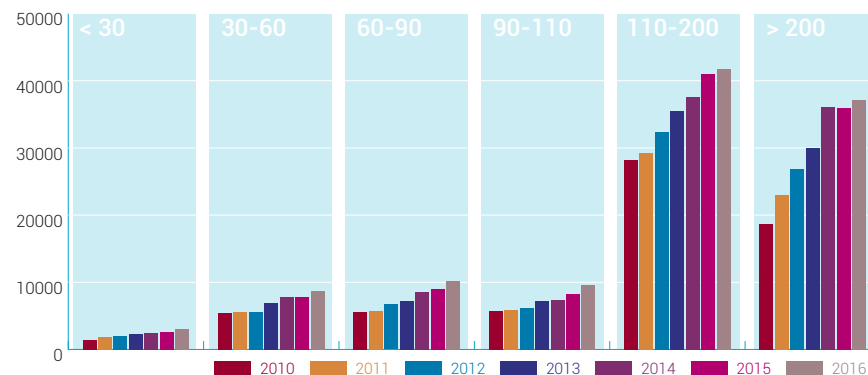

Een gelijkwaardige spreiding

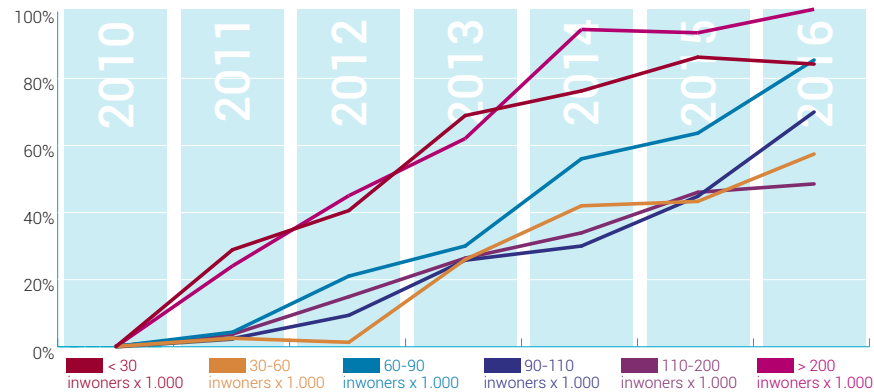
De verdeling van het aantal voorstellingen naar grootte van de gemeente laat hetzelfde beeld zien als het bezoek. Het aantal voorstellingen is ook hier gelijkwaardig gespreid over drie segmenten. Ongeveer een derde van de voorstellingen van de filmhuizen en -theaters vindt plaats in gemeenten tot 110.000 inwoners. Een derde van deze voorstellingen gebeurt in middelgrote steden van 110.000 tot 200.000 inwoners en een derde vindt plaats in de grotere steden.

Grafiek 23. Voorstellingen filmhuizen en -theaters naar omvang gemeente in inwoners x 1.000

De sterkste groei van het aantal voorstellingen vindt plaats in de grootste en in de kleinste gemeenten. In de gemeenten met grote groei heeft zich ook een sterke toename van het aantal zalen voltrokken. Het aantal zalen in de grotere steden steeg tussen 2010 en 2017 met 35 procent. In dezelfde periode steeg het aantal zalen in de gemeenten tot 110.000 inwoners ook hard met 37 procent. In dit segment was de groei van het aantal zalen in de gemeenten met een inwoneraantal tussen 30.000 en 90.000 met ruim 50 procent twee keer zo groot als de zalengroei bij de gemeenten met minder dan 30.000 inwoners of meer dan 90.000 inwoners. Gemeenten met een inwoneraantal van 110.000 tot 200.000 inwoners kenden een lichte groei in zalen van 17,5 procent.

Grafiek 24. Groei voorstellingen filmhuizen en -theaters naar omvang gemeente

De groei van het aantal voorstellingen loopt niet helemaal parallel aan de groei van het aantal zalen. In de kleinste gemeenten tot 30.000 inwoners groeide het aantal voorstellingen meer dan evenredig. Hetzelfde geldt voor de groei van het aantal voorstellingen in verhouding tot de groei in zalen in gemeenten met meer dan 90.000 inwoners. In deze gemeenten met minder dan 30.000 inwoners en de gemeenten met meer dan 90.000 inwoners groeide het aantal voorstellingen met een factor tweeënehalf tot drie in verhouding tot de groei van de zalen.

Gemeenten met 30.000 tot 60.000 en met 60.000 tot 90.000 inwoners hadden een zalengroei van ruim 50 procent. Daar was de verhouding tussen de groei van het aantal voorstellingen en de zalengroei ruim een tot ruim anderhalf. Wellicht is men in de categorie 30.000 tot 90.000 verzuimd het aantal voorstellingen verder op te voeren maar omdat het hier vrijwel altijd filmhuizen betreft waarvan het merendeel niet dagelijks vertoond is het waarschijnlijker dat er niet de (personele) capaciteit is om het potentieel volop te benutten. Daarentegen lijken de vertoners in de andere gemeenten een extra impuls gevonden te hebben om het aantal voorstellingen extra uit te breiden.

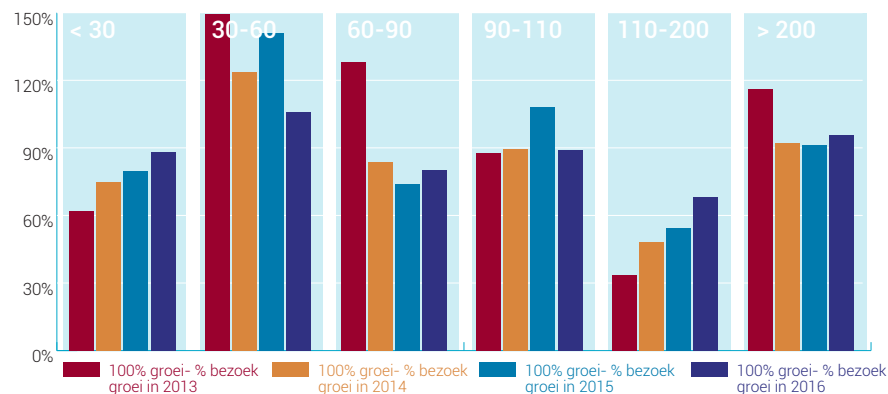
De groei in het bezoek komt redelijk overeen met de groei in voorstellingen. Ook de groei van het bezoek houdt daardoor niet helemaal gelijke tred met de groei van het aantal zalen. Bij de gemeenten met meer dan 200.000 inwoners en die met minder dan 30.000 inwoners is er op dit gebied een match. In gemeenten met 60.000 tot 90.000 inwoners was de groei in bezoek minder dan verwacht mocht worden op basis van de groei in doeken en voorstellingen. Hier was minder ruimte om extra bezoek toe te laten. In 2010 was de zaalbezetting bij hen al 85 procent hoger dan bij de categorie 30.000 tot 60.000 inwoners. Een deel van deze filmvertoners kon amper groeien, de extra voorstellingen bij de overige kon dit niet compenseren.

Groei in bezoek is veel meer gerelateerd aan voorstellingen en indirect aan zalen dan aan de omvang van de gemeente. Grootte van een gemeente is niet zozeer bepalend voor de groei van het bezoek, voorstellingen zijn dat veel meer. Zalengroei met beperkte groei in voorstellingen levert daardoor relatief minder bezoekers dan zalengroei met grotere groei in voorstellingen.

Een andere manier van vergelijken is niet zoals hierboven te kijken naar wat er daadwerkelijk veranderd is maar door te extrapoleren, doorrekenen op de gerealiseerde toestand naar een fictieve toekomst. Wat als in alle categorieën het aantal voorstellingen verdubbeld zou zijn wat zou dat betekend hebben voor de bezoekersgroei? Met als nulpunt 2010 zijn vanwege enorme uitschieters 2011 en 2012 weggelaten. Zo een theoretische verdubbeling per jaar, steeds gerekend vanaf 2010, laat per grootte van een gemeente en door de tijd zien dat in 2016 deze verdubbeling overal min of meer gelijk resultaat zou hebben behaald: ongeveer 90 procent bezoekersgroei. Iets harder groeien de gemeenten met 30.000 tot 60.000 inwoners, echter wel met een trend naar minder. De gemeenten met een inwonertal tussen 110.000 en 200.000 blijven wat achter maar met een trend omhoog. De rest is redelijk stabiel over de jaren. **Onafhankelijk van het inwoneraantal van een gemeente geeft groei van het aantal voorstellingen ongeveer gelijke groei in het bezoek.** Dit onderschrijft de hypothese dat niet de gemeente maar het aantal voorstellingen doorslaggevend is.

Grafiek 25. Groei bezoek filmtheaters en -huizen in procent indien aantal voorstellingen 100% zou zijn gestegen naar omvang gemeente

V. TOT SLOT

1. Tot slot.

Vijftientig grafieken verder met clustering van cijfers wat levert dat op? **Inzicht en onderbouwing:** met cijfers gestaafd inzicht in het feit dat overal behoefte is aan filmhuisfilms. Los van bevolkingssamenstelling, los van demografische gegevens want daar is niet op gelet en die zijn per gemeente en ook bij grotere en bij kleinere gemeenten anders, is er een groeiende behoefte aan kwaliteitsfilm dicht bij huis. **Vitaal platteland, actieve bruisende steden en middelgrote behoudende gemeenten verschillen niet zoveel van elkaar als het over filmhuizen en -theaters en participatie gaat.**

De grootte van de gemeente is zeker niet allesbepalend voor het bezoekersaantal of de groei. Het beste bezochte filmtheater van Nederland bevindt zich niet in een van de grote steden. Het gemiddelde bezoek per inwoner bij de filmtheaters in de grote steden zat in 2016 in de onderste regionen van de filmtheaters en gaat richting die van de filmhuizen. De verdere groei van de grote steden, dat voorspeld en al gaande is, krimpt en vergrijzing, doen hier niets aan af.

Of nu uitgebreid werd op het hoogtepunt van de conjunctuur of na de crisis van 2008, alle uitbreidingen van filmhuizen en -theaters over de laatste tien jaar waren steeds een succes in de zin dat substantieel meer bezoek werd gegenereerd. Er was en is nog steeds veel sluimerende vraag, een grote behoefte.

Het gaat vooral over vestigingsklimaat en leefbaarheid

Tel hier bij op dat juist de 45+ generaties dichtbij huis naar de film willen, en dat zij ook degene zijn die meer illegaal kijken, dat degene die veel thuis kijken ook veel film bezoeken, dat mensen zowel thuis willen kijken als in het filmhuis, dat de filmbezoeker meer en meer een echte afspiegeling wordt van de gehele bevolkingssamenstelling, dan ligt voor zowel het kleine filmhuis in de provincie als het grote filmtheater in de Randstad de toekomst nog open.

En zeker de toekomst van de filmhuizen ligt nog open. **De groei en het bezoek concentreert zich niet in één regio of in enkele steden.** Een derde van het bezoek vindt plaats in kleinere gemeenten en een derde in de grote steden terwijl een derde plaats vindt in middelgrote steden. In de kleinere gemeenten zijn hier veel filmhuizen bij betrokken en de groei daar is opvallend. Temeer daar de kleinere niet dagelijks vertoners vrijwel geheel gerund worden door vrijwilligers met minimale middelen. Tegelijkertijd kan een derde van de Nederlanders niet in de eigen, veelal kleinere, gemeente naar de film maar is de verdeling van degenen die wel in de eigen gemeente naar de film kunnen ongeveer gelijk verdeeld over gemeenten met meer en met minder dan 110.000 inwoners.

Ondanks de breed gedragen groei worden de ambities die in het ringenmodel van de VNG zijn geformuleerd niet gerealiseerd. Dat is opmerkelijk want hierin is een grote rol weggelegd voor overheden. Zeker nu cultuurbeleid nog amper gaat over de

intrinsieke waarden van cultuur of over verheffing of welzijn maar vooral gaat over vestigingsklimaat en leefbaarheid. Cultuurpolitiek houdt zich tegenwoordig vooral bezig met sociaal-maatschappelijke en demografische en ruimtelijke vraagstukken. En deze laatste invalshoeken vragen wellicht om een andere maar zeker wel nog grotere betrokkenheid en inzet van overheden, zeker in de periferie van Nederland.

Terwijl grenzen aan de groei, in de zin van de Club van Rome, nu geïnterpreteerd en geïmplementeerd wordt als uit de regio en als delen en hergebruik **is het consumentisme niet verder ingeperkt. Het groeit en verplaatst vooral.** Zoals ze in de horeca bijvoorbeeld vooral verplaatst is naar thuisbrouwers en barista's zo is ze al langzaam maar zeker ook meer verplaatst met name onder ouderen naar de filmhuizen en filmtheaters. Samen naar één scherm kijken naar films die digitaal binnen komen, dichtbij huis maar wel met een wereldse blik en met steeds energiezuiniger apparatuur is Filmclub van Rome 2.0.

Hiermee is de vraag naar de grenzen van de groei nog niet beantwoord. Uitputting wordt veroorzaakt en grenzen worden bereikt door toenemende vraag in de lengte én in de breedte. Bij film lijkt de bron vooralsnog onuitputtelijk. Er worden nog steeds enorm veel films gemaakt en ze zijn oneindig dupliceerbaar. Redenen om te veronderstellen dat dit minder zal worden zijn er niet echt. **De bottleneck zit niet bij de bron maar bij de verdelers.** Aard, distributie en kijkwijze veranderen. En natuurlijk zijn er grenzen aan wat filmhuizen en -theaters kunnen en wat bezoekers willen maar die grenzen zijn nog niet bereikt. Desalniettemin is groei niet eindeloos en ook al is de groei breed gespreid de volumes zullen blijven verschillen.

Continuïteit is in deze context meer een sleutelbegrip dan groei. Geen groei betekent niet achteruitgang. Binnen de bestaande orde van grootte meegaan, veranderen, maar niet per se groeien is zeker zo belangrijk. Nul-groei is in onze economisch orde een zonde want genoeg is nooit genoeg maar kan met de nodige flexibiliteit uitstekend werken. Het is beter continueren dan imploderen na lange ongebreidelde groei of na conservatieve zelfgenoegzaamheid. Dit is geen pleidooi voor een pas op de plaats omdat het wel goed is, begrijp dat niet verkeerd. Juist flexibiliteit betekent zeker geen pas op de plaats maar een arbeidsintensief traject.

Maar ook groei vraagt, om zelf de broek op te kunnen houden, te kunnen veranderen of te kunnen concurreren, om continuïteit, om een basis. Continuïteit is vooral van belang daar waar minder alternatief is. In een kleinere gemeente zal een verdwenen initiatief minder snel terugkeren of vervangen worden dan in een grotere gemeente. In een landelijke context is continuïteit daarom meer vanzelfsprekend dan op microniveau waar continuïteit en groei sterk gekoppeld zijn aan spreiding en verbreding.

Gaat de culturele groei van de film zoals die hier in cijfers wordt geconstateerd ergens ten koste van? Hooguit van de cultuur zelf een beetje.

Culturele groei heeft continuïteit nodig. Meer en breder aanbod wordt afgestemd op de vraag van de bezoeker. Het bredere en daarmee steeds meer gemiddelde publiek wenst zekerheid en daarmee geen grote uitschieters. Daarbij lijkt de hele voorafgaande keten van distributeurs, sales-agents en producenten om allerlei redenen ook meer mainstream te worden. Kortom iedereen draagt bij aan de spiraal die gelukkig steeds meer mensen bereikt en waaraan steeds meer mensen mee doen maar die daarbij wel wat vervlakking begint te vertonen. Het meest schurende, het meer alternatieve culturele segment heeft reeds andere wegen gevonden om zich niet-vraaggestuurd te tonen. Dat is een proces van alle tijden en inherent aan institutionalisering en democratisering.

2. Contact.

Filmkenniscentrum

Dick Smits
06-44872033
info@filmkenniscentrum.nl
www.filmkenniscentrum.nl

FILM
Kennis
centrum

3. Dank. Verantwoording.

Met dank aan de Nederlandse Vereniging van Bioscopen en Filmtheaters, Stichting Filmonderzoek en Centraal Bureau voor de Statistiek voor bronnenmateriaal. En dank aan Filmstichting en de provincie Overijssel voor ondersteuning.

Bronnen & copyright foto's:

Cover	<i>Samuel in the clouds</i> , Pieter van Eecke, Cinema Delicatessen
pag. 2	<i>The handmaiden</i> , Park Chan-Wook, Cinéart
pag. 4/5	<i>If the sun explodes</i> , Hanna van Niekerk, Amstelfilm
pag. 7	<i>I, Daniel Blake</i> , Ken Loach, Cinéart
pag. 9	<i>Waterboys</i> , Robert Jan Westdijk, Paradiso
pag. 9	<i>The founder</i> , John Lee Hancock, The searchers
pag. 10	<i>The red turtle</i> , Michael Dudok de Wit, Lumière
pag. 13	<i>If the sun explodes</i> , Hanna van Niekerk, Amstelfilm
pag. 18	<i>The other side of hope</i> , Aki Kaurismäki, Cinemien
pag. 20	<i>Er ist wieder da</i> , David Wnendt, Dutch Filmworks
pag. 24/25	<i>Jackie</i> , Pablo Larraín, The searchers
pag. 27	<i>Captain fantastic</i> , Matt Ross, Cinéart
pag. 30	<i>Ron Goossens, low-budget stuntman</i> , Steffen Haars, Flip van der Kuil, Entertainment One
pag. 33	<i>Julieta</i> , Pedro Almodóvar, Cinéart
pag. 39	<i>Harmonium</i> , Kôji Fukada, Imagine
pag. 40	<i>Poesía sin fin</i> , Alejandro Jodorowsky, Periscoop Film
pag. 40	<i>Le confessioni</i> , Roberto Andò, Imagine
pag. 43	<i>The handmaiden</i> , Park Chan-Wook, Cinéart
pag. 45	<i>Poesía sin fin</i> , Alejandro Jodorowsky, Periscoop Film
pag. 46	<i>Quality time</i> , Daan Bakker, September Film

Verder lezen:

- Film in Overijssel (2010)
- Film in Overijssel II. een overzicht (2012)
- Film in Overijssel III. een rapportage (2014)
- Film in Overijssel IV. een benchmark (2015)
- Filmtheaters en cultuurbeleid. Handreiking voor bestuurders van provincies en gemeenten (2010)
- Filmtheaters in beweging. Handreiking voor bestuurders van gemeenten, beleidsmakers en -bepalers (2015)

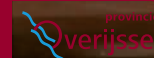
zie voor downloads www.filmkenniscentrum.nl

Vormgeving
Appelsan, Zwolle

FILM
Kenniscentrum

© Filmkenniscentrum, 2017

mede mogelijk
gemaakt door

**FILM IN
OVERIJSEL V**

Filmkenniscentrum 2017

FILM
Kennis
centrum